PRIMORSKI DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE ZA SLOVENSKO PRIMORJE

Leto 1. štev. 119 - Cena 2.- liri | TRST, torek 2. oktobra, 1945 | Uredništvo in uprava, Piazza Goldoni št. 1-I. Tel. št. 93806, 93807, 93808. Rokopisi se ne vračajo

Nikdar ni bilo ozemlje Trsta in njegove okolice brez Slovencev, odkar smo pred 13 stoletji prišli na Kras in Sočo.

Rektor univerze Dr. MILKO KOS

Po trnjevi poti v novo dobo

Doba petindvajset let je razmeroma kratka doba v zgodovini narodov. Tisti, ki so pred petindvajsetimi leti stali v prvih vratah javnega življenja, so po večini še žive priče tedanjih dogodkov, tedanja mladina, ki se jih tudi lahko še spominja, zavzema sedaj položaje tedanjih prvakov, tedanji otroci, ki so sedaj na čelu sedanjih mladincev, se v pogovoru s svojimi starši lahko iz direktnega vira poučijo o tedanjih dneh.

Objektivno vzeto, je tudi za zgodovino primorskih Slovencev in Hrvatov ta doba le samo četrt stoletja trajajoče zgodovinsko razdobje. A dogodki, ki so jim tri zgoraj omenjeni rodovi bili priča, so bili tako mučni, pot, ki so jo skozi to četrtstoletje prehodili, je bila tako trnjeva, življenje treh naših rodov tako obupno težko, da se nam zdi, kakor bi to kratko zgodovinsko razdobje trajalo več kot sto let.

Seveda je to le privid, lasten vsem trpinom, posameznikom in narodnim skupnostim, a resnica je kljub temu ta, da je bila ta razmeroma kratka šola za naš narod tako vsestransko temeljita, kakor bi v resnici trajala skozi celo stoletje.

Ni torej čuda, če smo primorski Slovenci in Hrvati v naslednjem razdobju kratkih a najhujših dveh let te nezaslišano ostre šole z odličnim uspehom prestali vse hude izkušnje, se ubranili laskavcem, ki so nas prišli skušat, kakor je nekoč pred tisočletjem hudič skušal Kristusa, se uprli nasilnežem, ki so hoteli z ognjem in mečem pri nas doseči, kar se jim ni posrečilo s prevaro, ohranili neomajno vero v končno zmago pravice, za katero smo žrtvovali vse: svojo mladost, svoj ponos, svoje veselje, kri in življenje tisočev naših najboljših sinov.

Po poti skozi to dolgo, trnjevo in krvavo šolo smo primorski Slovenci in Hrvati postali iz mladstva sužnjev — zrel narod, ki ve, kaj hoče, ki ve, za kaj se je boril, ki je odločen, da z vsemi sredstvi, če treba z nohti in zobmi, brani sadove svoje krvave borbe, brani predvsem zemljo, kjer čez tisočletje prebiva njegov rod, zemljo, ki je polna kri njegovih mučenikov in skriva pod zeleno rušo tisoče njegovih borcev iz zadnjih štirih vojnih let.

Ti občutki so me obdajali, ko sem v nedeljo na Reki, v prostorih nekdanje Hrvatske čitaonice, ki so jo bili fašistični vlastodržci izpremenili v sedež svojega «fascia», prisostvoval zborovanju Glavnega odbora Slovansko-italijanske antifašistične unije (SIAU). Če bi tudi prej ne vedel, bi se bil v nedeljo prepričal, da po nekdaj tužni Istri, trpečem Krasu, zeleni Vipavski, ponižni Goriški, v srcu tržaškega mesta, povsod, kjer na Primorskem živi slovenski in hrvatski rod, živi in gori ena sama želja, ena sama odločna volja, ki bi je ne mogel bolje in jasneje izraziti nego z eno samo besedo: Jugoslavija!

Toda videl sem na tem zborovanju še nekaj, kar je morda celo bolj pomembno a gotovo ravno tako odločilno: bolj številni kakor slovenski in hrvatski so govorili govorniki — zastopniki italijanskega ljudstva na Primorskem, zastopniki italijanskega ljudstva iz Pule, iz Rovinja, iz Buj in drugih istrskih mest, odposlanci z Goriškega in celo dalje iz čisto furlanskih krajev, kjer o slovanstvu ni več sledi, odposlanci iz Trsta, glasniki ne samo delavskih in kmečkih množic, pač pa tudi možje iz vrst italijanskih intelektualcev, in vsi ti so pričali o čvrsti volji, o vroči želji, da delijo usodo v novi Jugoslaviji s svojimi sodeželani, ki so jih bolj kot kdaj prej spoznali na krvavih bojiščih, v skupni borbi tudi proti tistim, ki jih zdaj proglašajo za «izdajalce italijanstva» in za «prodance».

Tudi to italijansko ljudstvo v Primorskem je šlo skozi trdo šolo, skozi zadnjo četrt stoletja. Tudi te šole se je pokazal na nedeljskem skupnem zborovanju na Reki, ko je slovansko in italijansko ljudstvo iz cele Primorske izpričalo svojo neomajno voljo in odločnost, da začne s tukajšnjim slovanskim ljudstvom novo skupno življenje v novi Jugoslaviji pod povsem novimi pogoji: na podlagi vzajemne politične in kulturne solidarnosti za življenje in smrt.

Ta solidarnost je bila izpričana z zgodovinsko resolucijo, sprejeto na nedeljskem reškem zborovanju Glavnega odbora SIAU, to je najbolj krepke, najbolj obsežne in najjasneje opredeljene politične organizacije v tukajšnji krajini, resolucijo, ki predstavlja, ne samo v naši krajini politično novost. Mislim na resolucijo, s katero se člani Glavnega odbora SIAU zase in za svoje naslednike obvezujejo garantirati proti vsem vnanjim in eventuelno tudi notranjim nasprotnikom izvedbo vsestranske enakopravnosti italijanskega ljudstva te dežele s tukajšnjim slovanskim ljudstvom v novi skupni jugoslovanski domovini. Veličastnost in zgodovinska pomembnost te resolucije, ki je bila sprejeta z nepopisnim navdušenjem več kot stočlanskega Glavnega odbora SIAU, je taka, da ji v zgodovini težko najdeš primera, v politični zgodovini naše dežele pa gotovo ne. Spričo te resolucije se mi zdi mencanje vseh drugih tukajšnjih političnih strank in skupin, ki so v svojih sklepih odvisne od svojih central v Italiji, podobno otroškemu blebetanju. Med njimi ni niti ene, ki bi se upala priti v svojem programu na dan z besedo o pravi in resnični avtonomiji, nekatere med njimi čvekajo megleno le o nekaki decentralizaciji, druge molčijo tudi o tej. Ni čuda torej, če se je italijansko ljudstvo te dežele, ki se je v trdi šoli, skozi katero je šlo, z nami vred odvadilo verjeti puhlim besedam, z nami vred odločilo za državno skupnost v tisti državi, ki mu nudi in garantira ne samo kako megleno avtonomijo, pač pa popolno vsestransko enakopravnost s slovenskim ljudstvom. Italijanski odposlanci, ki se vračajo z reškega zborovanja, lahko torej s ponosom trdijo, da so pošteno zastopali ne samo materialne interese tukajšnjega italijanskega ljudstva, pač pa da jim je, bolj kot komurkoli drugemu uspelo garantirati tudi čustveno stran tukajšnjega italijanstva.

dr. Franc Tončič

Dosledni tradicijam narodno-osvobodilne borbe

Glavni odbor SIAU-ja proglaša na svoji prvi seji priključitev našega Primorja k Demokratični federativni Jugoslaviji za edino rešitev v duhu samoodločbe narodov in ljudske demokracije

Trst, 2. — Nista še potekla dva meseca, odkar se je vse ljudstvo Julijske krajine združilo v bratski zvezi Slovansko-italijanske antifašistične unije, ki podaja edini resnični izraz volje ljudskih množic vse dežele, edini izraz teženj italijanskega in slovenskega ljudstva, industrijskih delavcev in kmetov, demokratičnih intelektualcev. In že najbolj pereče življenjsko vprašanje, spričo katerega prihaja program te zveze do svojega popolnega uveljavljenja. Zaradi tega se je včeraj sestal glavni odbor SIAU-ja, da dà pravi poudarek prav temu bistvenemu vprašanju, od katerega je odvisna vsa usoda, vsa življenjska bodočnost ljudskih množic iz tržaških tovarn, s kamnitega Krasa, s prostranih tržiških polj, z briških vinskih goric, iz lepih dolin Slovenske Benečije. Glavni odbor naše vseljudske zveze se je sestal na Reki. Na njegovi seji je prišla težnja vsega ljudstva v Julijski krajini do polnega izraza v govoru, ki ga je imel na seji odbora njegov tajnik tov. Boris Kraigher. Njegove jeklene besede so vodilo, ki tolmačijo vsa hotenja delavskih in kmečkih množic dežele, ki izražajo poslednji postulat, za katerega se bo ljudstvo borilo z enako doslednostjo, z enako samoodpovedjo, kakor vsa leta narodno-osvobodilne borbe, tokrat na političnem področju, toda z nič manjšo požrtvovalnostjo kakor nekoč z orožjem.

Sejo glavnega odbora SIAU-ja je otvoril tov. France Bevk, predsednik glavnega odbora, ki je pozdravil vse prisotne člane odbora, ki so zastopali prav vse kraje dežele, ter predstavnika Jugoslovanske vojaške uprave onstran modre črte majorja Dušana Trbojevića in kapetana Jurija Hrženjaka. Major Trbojević je odgovoril in pozdravil glavni odbor v imenu Jugoslovanske vojaške uprave. Ko so se zaključili pozdravni govori, je povzel besedo tajnik glavnega odbora SIAU-ja tov. Boris Kraigher. Podal je naslednji referat:

Boris Kraigher:

Življenjsko vprašanje Julijske Krajine

V Italiji: Borba za ljudsko oblast, stavke, množestveni odpusti, zastoj industrije - V Jugoslaviji: Dosledna demokracija, polna zaposlitev industrije aktivizacija najširših ljudskih plasti

Tovariši, tovarišice!

Od 12. avgusta, ko smo na kongresu določili program in osnovna načela SIAU-ja, so nastopili nekateri momenti, zaradi katerih se hoče izvršni odbor posvetovati z vsem glavnim odborom. Tako v Julijski krajini kot sicer po svetu se z vso ostrino razvija bitka za državno pripadnost Julijske krajine in Trsta. Nujno je, da glavni odbor SIAU-ja določi o tem vprašanju svoje stališče in organizira borbo za rešitev, ki odgovarja načelom ljudske demokracije, načelom, ki so osnova programa, sprejetega na našem kongresu.

Nedvomno je to vprašanje danes najbolj pereče življenjsko vprašanje v Julijski krajini. Vprašanje, na katerega pričakuje odgovor vsak delavec, kmet, izobraženec, vsak antifašist — Slovan in Italijan v Julijski krajini. Naša dolžnost je zato, da damo jasen odgovor. Bilo bi nevredno slavnih tradicij štiriletne narodno-osvobodilne borbe, če ne bi šli z vso odločnostjo tudi v to bitko, da tudi v njej razbijemo naklepe reakcije, intrige sovražnikov ljudstva, podlosti vseh mogočih politikantov, ki so še enkrat vrgli v boj vsa svoja sredstva, da bi ogoljufali ljudstvo, za kar je štiri leta krvavelo in karmu je Atlantska listina takrat svečano obljubila. Ne smemo dovoliti, da bi Atlatnska listina, da bi načela demokratičnega bloka Anglije, Amerike in Sovjetske zveze ostala za prebivalce Julijske krajine krpa papirja, kar hočejo doseči nekateri politikanti, goljufi in spekulanti.

Ljudstvo Julijske krajine je v teku štiriletne borbe, neštetokrat manifestiralo svojo voljo, da se Julijska krajina s Trstom priključi demokratični federativni Jugoslaviji. Manifestiralo je to, ko je krvavelo v težki vojni, ko je ustvarilo na tem ozemlju dva korpusa Narodno-osvobodilne vojske Jugoslavije in ko so se tej vojski priključile brigade Italijanov iz Julijske krajine. Manifestiralo je to z narodno vstajo, ko je zrušilo staro fašistično oblast, ustvarilo novo ljudsko oblast ter pod najtežjimi pogoji sovražne okupacije volilo svoje narodno-osvobodilne odbore. Priključitev k Jugoslaviji je zato danes edina možna rešitev, ki odgovarja načelom demokracije, načelom samoodločbe, ki mora zagotoviti ekonomski procvit Julijske krajine. Samo taka rešitev more odgovarjati načelom, ki so osnova programa SIAU-ja, sprejetega na našem kongresu.

V obrambi ljudske oblasti

Mi smo v našem programu govorili o nedeljivosti Trsta od Julijske krajine. Jasno je, da uveljavljenje Wilsonove črte ali kake druge mejne črte, ki razbija ozemlje Julijske krajine, ne bi odgovarjalo niti načelom samoodločbe in demokracije, v ekonomskem pogledu pa bi pomenilo uničenje vsega gospodarstva Julijske krajine. Načelo nedeljivosti je danes lahko ohranjeno samo s priključitvijo celotnega ozemlja Julijske krajine odgovarjajočim federalnim edinicam FD Jugoslavije. Poseben položaj Trsta je mogoče zadovoljivo rešiti v skladu z našimi načeli samo na osnovi predloga jugoslovanske vlade zunanjim ministrom v Londonu. Priključitev Trsta kot sedme federalne edinica k FD Jugoslaviji, ohranja načelo nedeljivosti teritorija, obenem pa garantira poln razmah Trsta, ki mu priznava njegovo gospodarsko, politično in nacionalno posebnost.

Mi govorimo v svojem programu o čiščenju ostankov fašizma. Tudi to vprašanje moramo postaviti danes v najkonkretnejši obliki. Ni mogoče dosledno čiščenje ostankov fašizma, če naj velja stara zakonodaja in če ohranimo stari državni aparat. Dosedanje izkušnje to jasno dokazujejo. Najhujši fašisti najdeljo v starem aparatu polno zagovornikov. Nemogoče si je misliti, da bi mogla stara sodišča obsoditi fašiste. Dosledno čiščenje ostankov fašizma je mogoče samo s pomočjo od ljudstva postavljenih in izvoljenih narodnih sodišč in s pomočjo od ljudstva postavljene Narodne zaščite. Tako čiščenje pa ravno predvideva in izvršuje Jugoslavija, ki je dosledno uničila ves stari protiljudski aparat.

V programu govorimo o obrambi naše ljudske oblasti in to o borbi za utrditev te oblasti. Tudi v tem pogledu je danes jasno, da je samo v okviru Jugoslavije mogoče zagotoviti nadaljnje utrjevanje ljudske oblasti. Poglejmo jasno v oči stvarnemu stanju. V delu Julijske krajine, ki ge je zasedla anglo-ameriška vojska, smo priče doslednega demontiranja narodne oblasti. Vsi napori demokratičnih sil v Italiji so ostali v tem pogledu brez uspeha. Danes je v Italiji v celoti ohranjen in obnovljen stari državni aparat, zamenjane so samo nekatere osebe. Italijansko ljudstvo se mora posluževati masovnih stavk in demonstracij v borbi za svoje interese. Namesto čiščenja fašističnih elementov, je bilo v zadnjih mesecih obsojenih več antifašističnih borcev, garibaldincev in drugih.

Na poti dosledne demokracije

Nasprotno pa gre Jugoslavija z najhitrejšimi koraki po poti utrjevanja dosledne demokracije, po poti utrjevanja ljudske oblasti. Sprejela je niz najdemokratičnejših zakonov, ki zagotavljajo resnično svobodne volitve, sodelovanje najširših mas v vseh organih ljudske oblasti, narodno enakopravnost vseh narodov in narodnostnih skupin v Jugoslaviji, največjo enakopravnost posameznih federalnih edinic Jugoslavije že v ustavodajni skupščini.

Vsa ta dejstva dokazujejo, da je utrditev demokratične ljudske oblasti, ki predstavlja osnove programa SMV-ja, možna samo s priključitvijo teh krajev k Jugoslaviji.

V našem programu govorimo o borbi za izboljšanje življenjskih pogojev delovnega ljudstva. Tudi v tem pogledu je perspektiva jasna. V Italiji stavke delavstva, masovni odpusti, brezizglednost, nemožnost hitre obnove italijanske težke industrije. V Jugoslaviji polna zaposlitev industrije, razvijanje stahanovstva z utrjevanjem napredne, demokratične socialne zakonodaje in socialnega skrbstva. V Italiji spletkarjenje med strankami, ko dosega pri tem beda delovnega ljudstva vedno hujše oblike. V Jugoslaviji agrarna reforma in velika gospodarska aktivnost ob sodelovanju najširših ljudskih plasti.

Končno govori naš program o italijansko-slovanskem bratstvu, ki predstavlja osnovo SIAU-ja. Italijansko-slovansko bratstvo je tista vez med narodnostmi tega ozemlja, ki lahko edina zagotovi mir v tem delu Evrope, ki lahko zasigura zmago načela narodne pravičnosti, načela somoodločbe, načela suverenosti ljudstva, načela resnične ljudske demokracije. Samo priključitev Julijske krajine k Jugoslaviji , na način kot to predlaga jugoslovanska vlada, lahko zagotovi nadalnje utrjevanje italijansko-slovanskega bratstva in lahko ustvari pogoje za razvijanje prijateljskih in dobrih sosedskih odnošajih med Jugoslavijo in Italijo.

Ni mogoče utrjevanje italijansko-slovanskega bratstva, če ne opremo svojih odločitev glede državne pripadnosti Julijske krajine in Trsta na zgodovinska dejstva in na priznavanje stvarnih narodnih prilik na tem ozemlju.

IZJAVA
o nacionalnih jamstvih

Glavni odbor SIAU, zbran na plenarni seji dne 30. septembra 1945. se popolnoma zaveda, da so nekateri deli Julijske Krajine jezikovno mešanega značaja in, da imajo nekatera njena mesta izrazito italijansko narodno večino. Italijansko-slovanska antifašistična unija, ki vzdržuje v svojih vrstah vse slovensko in hrvaško prebivalstvo ter večino italijanskega prebivalstva, se kot najodgovornejša politična reprezentativna instanca Julijske Krajine izjavlja, da se bodo mogli v Demokratični in federativni Jugoslaviji jezikovni in kulturni značaj, navade in običaj posameznih delov naše krajine svobodno razvijati in uveljavljati; da bodo imeli možnost vsaka cona, okraj ali okrožje, da si svobodno izbirajo svoje funkcionarje, uradnike, šole, učitelje, sodnike itd. Obvezuje se, da bo branila te pravice proti vsakemu, ki bi jih skušal kratiti ter da bo z vsemi svojimi silami delala na to, da bi dala vsa Julijska Krajina, njena okrožja in njeni okraji z nacionalno mešanim prebivalstvom primer bratskega sožitja in bratskega sodelovanja med italijanskim, slovenskim in hrvatskim narodom.

Glavni odbor
Antifašistične italijansko-slovanske unije.

Zgodovinska dejstva

Imperialistična politika stare italije - Italijanski otoki na slovenskih tleh

Kakšna so ta dejstva?

Prvič, priključitev Julijske krajine s Trstom k Italiji je bila plod imperialistične politike stare Italije, ki je Italijo povedla v fašizem. Pomenila je nesramno gaženje načela samoodločbe in vseh načel demokracije. Izvršena je bila proti jasno izraženi volji velike večine prebivalstva Julijske krajine. To so zgodovinska dejstva in brez priznavanja teh dejstev ni mogoče niti italijansko-slovensko bratstvo v Julijski krajini, niti prijateljstvo med dvema miroljubnima državama, Italijo in Jugoslavijo.

Drugič je dejstvo, da je velika večina prebivalstva Julijske krajine slovanske narodnosti in da predstavljajo vsa mesta z italijansko narodnostno večino narodnostne otoke v kompaktnem slovanskem ozemlju. Tudi to je dejstvo, ki ga mora priznati vsak, ki je napravil enkrat za vselej obračun s prakso protiljudskih imperialistov in fašistov, ki so vedno poskušali falzificirati in mistificirati dejstva. Vsako resnično demokratično gibanje, vsaka resnična demokratična stranka, ki je dosledno pometla ostanke imperialistične in fašistične prakse iz svojih vrst, mora ta dejstva priznati.

Zahteva po priključitvi Julijske krajine k FD Jugoslaviji z mestom Trstom kot sedmo federalno edinico v FD Jugoslaviji je torej življenjska potreba ljudstva Julijske krajine in mora zato SIAU zastaviti vse svoje sile v borbo za izpolnitev te osnovne zahteve. To je SIAU dolžan, če hoče ostati zvest načelom in programu svojega prvega kongresa.

Smatramo, da je dolžnost vseh strank in političnih grupacij, ki so ostale izven SIAU-ja in ki sprejemajo v svoje programe demokratična načela, da se priključijo zahtevi po pripadnosti Julijske krajine k Jugoslaviji. Smatramo, da se danes na tem vprašanju meri resnično demokratični značaj strank in političnih skupin. Zato pozivamo k sodelovanju vse resnične demokrate in vse stranke. Pozivamo jah, da jasno opredele svoj odnos do vprašanja državne pripadnosti Julijske krajine.

Večina strank in večina ljudstva

Na žalost večina italijanskih strank v tem vprašanju ni zavzela dosledno demokratičnega načela, ampak je pustila zavesti nacionalšovinističnim provokacijam protiljudskih in protidemokratičnih sil. Če pravimo večina strank, to nikakor ne pomeni, da sledi večina italijanskega prebivalstva nacionalšovinističnim provokacijam. Nasprotno, to prebivalstvo je večkrat dokazalo svojo globoko privrženost demokratični stvari. Zato pozivamo pripadnike vseh demokratičnih strank, da razkrinkajo svoja strankarska vodstva, kolikor ostajajo na nacionalšovinističnih osnovah, in da se priključijo gibanju SIAU-ja, ki daje v okviru skupnega programa polno možnost političnega izživljanja posameznim strankam v duhu resnične demokracije in medsebojne lojalnosti.

Enotnost demokratičnih sil

Nauki poslednje stavke - Pogubni smotri reakcije
Žarišče mednarodnih sporov

Dolgo se že borimo za enotnost antifašističnih demokratičnih sil. Toda nočemo enotnosti za vsako ceno. Hočemo enotnost v borbi za resnično demokratična načela. Obstoje skupine, ki hočejo pod parolo enotnosti zaradi «ljubega miru» pustiti ob strani vprašanje pripadnosti Julijske krajine in ustvariti enotnost na vprašanju ekonomske borbe, borbe za epuracijo ostankov fašizma itd. Pokazali smo že, da je uspeh v borbi za te zahteve danes neposredno odvisen od centralnega vprašanja, kako bo rešeno vprašanje državne pripadnosti Julijske krajine. Jasno je zato, da tisti, ki nam predlagajo enotnost brez ozira na vprašanje državne pripadnosti, ne delajo dobre usluge ljudstvu.

Ali je sploh mogoča enotnost z ljudmi, ki jih je zavedel nacionalšovinizem, da ne vidijo bistva? Ali je mogoča enotnost z ljudmi, ki vidijo rešitev problema Julijske krajine v ohranitvi stanja, ki ga je nasilno ustvarila imperialistična politika stare Italije v prejšnji vojni? Ali ti ljudje resnično zastopajo obrambo italijanstva, ali resnično branijo nacionalne interese italijanskega prebivalstva tega ozemlja? Nikakor ne!

Ti ljudje hočejo obsoditi italijansko prebivalstvo tega ozemlja v ekonomsko propast, v bedo, k izseljevanju. Saj je prav zadnja stavka v Trstu, Tržiču in Gorici jasno pokazala, da je gospodarstvo tega ozemlja obsojeno v propast, če bo dežela priključena k Italiji. Ti ljudje hočejo italijansko ljudstvo zapeljati v nadaljevanje šovinistične raznarodovalne politike proti slovanskemu prebivalstvu, politike, ki sta jo vodila stara Italija in fašizem. Ti ljudje nočejo resnične demokracije, nočejo ljudske oblasti, ker se boje ljudstva. Ti ljudje ne rešujejo italijanstva tega ozemlja, ampak ga obsojajo na uničenje. Ti ljudje nočejo miru in prijateljstva med Jugoslavijo in Italijo, ampak provocirajo novo vojno, ker vedo, da samo tako lahko ohranijo in okrepe v Italiji oblast reakcije, oblast tistim, ki se boje nastopajoče demokracije, nastopajoče moči ljudskim množic.

Zato, ko govorimo o enotnosti ne moremo misliti, na enotnost z ljudmi in deli strank, ki jih nacional-šovinizem zavaja v protiljudski tabor.

V nasprotju z demokracijo

Ravno tako ni mogoča enotnost s strujami, ki danes govore o internacionalizaciji Trsta in celo Julijske krajine. Možna je internacionalizacija luke in dela pristaniških naprav zaradi ekonomskih potreb evropskih držav. Popolnoma protiljudsko in nedemokratično rešitev pa predstavlja predlog o internacionalizaciji Trsta in Julijske krajine iz nacionalnih razlogov. To ni kompromisna rešitev, ampak bi bila popolnoma nenormalna tvorba, ki bi stavila Trst in Julijsko krajino v položaj vezalne in polkolonialne pokrajine in ki bi stvorila v tem delu Evrope žarišče stalnih mednarodnih konfliktov. Taka tvorba bi bila v direktnem nasprotju z demokratičnimi načeli in bi zato nujno vodila k uničenju demokratičnih pridobitev narodno-osvobodilne borbe. Taka tvorba bi pomenila ekonomsko uničenje in ekonomsko smrt tako Trsta kot Julijske krajine v celoti. Taka tvorba bi bila nacionalno nepravična tako za slovensko kot za italijansko prebivalstvo Julijske krajine in Trsta. Julijska krajina ni Švica in ne more biti Švica. Taka tvorba zatorej ne bi bila nič drugega kot orodje v rokah imperialističnih sil za provokacijo nove vojne in za uničenje demokracije.

Poziv vsem demokratičnim silam

Smatramo, da je dolžnost SIAU-ja, da o teh vprašanjih jasno spregovori in pozove vse demokratične sile, da se nam pridružijo oziroma jasno povedo svoje stališče. To je potrebno, da lahko ljudstvo svobodno odloča o svoji usodi. Zato predlagam, da glavni odbor sprejme od izvršnega orbora predloženo resolucijo in da odpošlje z našega zasedanja brzojavko svetu zunanjih ministrov v Londonu z izrazom prepričanja, da bo svet zunanjih ministrov sledil demokratičnim načelom samoodločbe, ki jih je demokratični blok proglasil ob začetku vojne, in da bo sprejel predlog jugoslovanske vlade o priključitvi celotnega teritorija Julijske krajine k Jugoslaviji in o priključitvi Trsta kot sedme federalne edinice k FD Jugoslaviji.

Ni življenja izven Jugoslavije

Soglasne ugotovitve zastopnikov italijanskega, slovenskega in hrvatskega naroda

Predlagana resolucija Svetu zunanjih ministrov v London, je bila soglasno sprejeta. Sprejete so bile tudi pozdravne brzojavke maršalu Titu, podpredsedniku jugoslovanske vlade Edvardu Kardelju in direktorju lista «Lavoratore» Juriju Jaksetiču.

Nato je predsednik SIAU-ja za Julijsko krajino tov. France Bevk otvoril diskusijo o referatu tov. Borisa Kraigherja.

Prvi je spregovoril predsednik Mestnega osvobodilnega sveta za Trst dr. Pogassi, Italijan iz Trsta, ki je dejal, da je problem ljudske oblasti toliko važen, kolikor se tiče pripadnosti italijanskega ljudstva k D. F. Jugoslaviji. To je velikega pomena, ker niso Italijani iz te pokrajine stopili v borbo proti fašizmu niti iz etnološkega niti iz ekonomskega niti iz konstitucionalnega interesa. Italijansko ljudstvo Julijske krajine je že v teku borbe proti okupatorju pomagalo graditi ljudsko oblast. V kratkem času, ko nam je bilo mogoče vzpostaviti v Trstu in drugih mestih Julijske krajine ljudsko oblast, so se socialne neprilike zboljšale in ljudstvo ji je dela vso svojo podporo.

Hočemo ljudsko blagostanje

Tov. Dino Faragona, Italijan iz Reke in predsednik italijanske zveze za Reko, je dejal, da je SIAU zrasla kot demokratična organizacija, da brani ljudske pravice. Italijanski, hrvatski in slovenski narodi so našli svojo pravo pot in so se skupno borili proti fašizmu in proti nemškemu okupatorju. Kakor tedaj, tako so se tudi danes Italijani in Slovani znašli na isti poti borbe proti vsem, ki jim hočejo odvzeti blagostanje. Nadaljeval je, da na podlagi tega bratstva, ki je pravi faktor naše zmage, postavljamo problem pripadnosti Julijske krajine k DF Jugoslaviji, ki je že postala domovina bratskih narodov, kateri skupno korakajo v novo življenje.

Predsednik narodno osvobodilnega odbora za Pulo tov. Nefat Fran, Italijan iz Pule, je poudaril, da bi bilo protiljudsko zahtevati, da bi se Julijska krajina, kjer bivajo po večini Slovenci in Hrvati, ponovno žrtvovala. S priključitvijo k Jugoslaviji, bomo mi Italijani ne samo za zgled, temveč tudi v pomoč demokraciji v Italiji. Priključitev k Jugoslaviji odgovarja popolnoma načelom demokracije, dočim bi imela priključitev k Italiji imperialistični značaj v tem smislu, da bi bila večina zopet podrejena manjšini. Samo s priključitvijo k Jugoslaviji bomo ubranili naše demokratične pridobitve in interese. Mi hočemo Jugoslavijo. Kjer je delo, je mir, kjer je mir je bratstvo.

Tajnik Mestnega osvobodilnega sveta za Trst tov. Franc Stoka, Slovenec iz Trsta, je dejal, da se tostran modre črte ne moremo lotiti obnove. To bomo dosegli le, če bomo imeli našo pravo ljudsko oblast. Delavstvu preti zmeraj večja brezposelnost. Pravijo, da ni dela ne surovin. Mi pa vemo, da je delo in da so tudi surovine, le da o tem ne odloča ljudstvo. Samo ljudska oblast, ki bo znala pravilno usmeriti ljudske energije, bo lahko pričela obnovo. Mi nočemo izdelovati, kakor je dejal g. polkovnik Bowman, samo brezpomembnih industrijskih proizvodov, marveč ladje, letala in sploh vse, kar zmore težka industrija.

Podpredsednik SIAU za Tržaško okrožje tov. Bersa Ruggero, Italijan iz Tržiča, je med drugim dejal, da hoče vse delovno ljudstvo iz Tržiča, iz srednje in severne Furlanije pripadati k Jugoslaviji, ker vidi samo v njej svojo rešitev. Podčrtal je, da se tudi v videmski pokrajini opaža vedno večji vpriv napredne demokracije. Storiti moramo vse, da bodo naši kraji priključeni k Jugoslaviji, ker to zahteva naše ljudstvo.

Član italijanske zveze za Reko, dr. Scrobogna Bruno, Italijan iz Reke, je dejal, da za Julijsko krajino in za Trst ni druge rešitve kot priključitev k DF Jugoslaviji. Samo tako bo Reki z združitvijo z zaledjem omogočen gospodarski procvit. V današnji Jugoslaviji ne preti reškemu prebivalstvu nobena nevarnost. Demokratična Jugoslavija jamči vsem svojim narodom za vse njihove pravice. Za to nam jamči tudi izjava predsednika Hrvatske tov. Bakarića o avtonomiji našega mesta, ki bo v svojem bistvu slična avtonomiji Trsta. Zagotovim Vam lahko, da bo Reka storila vse za priključitev k Jugoslaviji.

Za kulturne in socialne pravice

Podpredsednica AFZ-a iz Rovinja tov. Ersilia Rismondo, Italijanka, je poudarila, da italijansko ljudstvo ne loči Italijana od Hrvata, temveč ga ima kot brata v borbi za zboljšanje kulturnih in socialnih pravic. Samo s priključitvijo vse Julijske krajine in Trsta k Jugoslaviji, bomo izpolnili ljudsko voljo, spoštovali pravice vseh narodov, ki žive v tej pokrajini. Zato se moramo mi Italijani, Slovenci in Hrvati Julijske krajine boriti za priključitev k DF Jugoslaviji.

Tov. Gortan Živko, Hrvat iz Istre, je dejal, da je Istra že pokazala, kaj hoče. To je pokazal narod takoj po italijanski okupaciji. Narod v Istri in posebej kmetje ne bi mogli živeti izven Jugoslavije.

Ločitev od zaledja pomeni propast

Član Mestnega osvobodilnega sveta za Trst tov. Regent Ivan, Slovenec iz Trsta, je med drugim dejal, da se moramo mi, ki predstavljamo veliko večino v Julijski krajini, boriti za priključitev k Jugoslaviji, ker bomo samo tako dosegli napredno demokracijo, ki zagotavlja vsem narodom ne samo materialno blagostanje, temveč tudi vse nacionalne in kulturne pravice. V Jugoslaviji so vsi narodi svobodni. Svobodni narodi ne morejo tlačiti ostalih narodov. Če bi bil italijanski narod v preteklosti svoboden, bi ne bil tlačil Slovencev in Hrvatov. Gospodarski položaj Trsta in vse Julijske krajine je popolnoma vezan na svoje zaledje. Ločitev Trsta od zaledja pomeni njegovo propast. Zato hočemo Trst kot sedmo federalno republiko v Jugoslaviji. Ker je v Trstu večina Italijanov, bo imel Trst italijansko vlado in bo vezan z Beogradom s 25 poslanci. Mi smo za priključitev k Jugoslaviji z gospodarskega stališča, s stališča obrambe narodnostnih pravic, s stališča napredne demokracije. Tudi etnološko pada Julijska krajina k Jugoslaviji. Ljudsko štetje iz leta 1910., katerega so izvedli italijanski imperialistični elementi, kaže, da je bila v tistem času v Julijski krajini slovanska večina. Zato pomeni zahteva po priključitvi izpolnitev etničnega načela in načela samoodločbe. In to zahtevajo Slovenci, Hrvati in večina Italijanov Julijske krajine.

(Nadaljevanje na drugi strani)

V času do 7. oktobra 1945 vse „Za našega dijaka"

Borba primorskega ljudstva za priključitev k Jugoslaviji

Prinašamo važnejše podatke iz knjige: «Vojni napori Julijske krajine za osvoboditev in priključitev k Jugoslaviji».

Ljudstvo Julijske krajine je nudilo ves čas svojega suženjstva fašističnim osvojevalcem žilav odpor, stalno je imelo pred seboj cilj, da se združi z bratskim ljudstvom v Jugoslaviji.

Leta 1939., ko se je začela druga svetovna vojna, se je ljudstvo Julijske krajine že pripravljalo na oboroženo borbo za svoje pravice. Ustanovljena je bila organizacija za borbo proti fašizmu, ki so se ji priključili tudi italijanski antifašisti. Središče odpora je bil Trst. Razširila pa se je organizacija tudi na ostala mesta Gorico, Reko, Videm in Polo ter sploh zajele vse ozemlje Julijske krajine. Istočasno s ustvarjanjem politične organizacije se je formirala tudi vojaška organizacija z oporišči po vsej Julijski krajini.

Prva večja dejanja so se začela že 1940. leta, ko je bilo zažgano in uničeno italijansko vojno skladišče v Klani. Ob tej priliki je bilo uničenih več topov, minometov, mitraljezov in mnogo municije. Po zahrbtnem napadu Italije na Jugoslavijo se je prebivalstvo Julijske krajine dvignilo na oborožen upor. V vseh krajih so bili ustanovljeni odbori Osvobodilne fronte. Borba proti okupatorju je zajela vso Julijsko krajino. Obenem s Slovenci in Hrvati so v njej sodelovali tudi italijanski antifašisti.

Spomladi 1942. leta je bilo na ozemlju Julijske krajine več partizanskih odredov. Tedaj se je na Nanosu formiral prvi partizanski bataljon, ki je dobil ime po pesniku Simonu Gregorčiču. Istočasno je bila v Istri na Planiku ustanovljena prva istrska partizanska četa, ki je do konca leta izvedla vrsto akcij. Italijanski fašisti so začeli požigati vasi, pobijati prebivalstvo in ga odvajati v koncentracijska taborišča. Na ta teror je ljudstvo Julijske krajine odgovorilo s še močnejšim oboroženim odporom in s še številnejšim pristopanjem v partizanske vrste.

Koncem 1942. leta so italijanske fašistične enote sprožile večje ofenzivne akcije, v katerih sta sodelovala dva italijanska armijska zbora s skupno 80.000 vojakov. Toda ostale so brez uspeha. Borba se je razplamtevala.

Primorska operativna cona

Prebivalstvo Trsta in Tržiča je nudilo antifašistični borbi v tistih časih posebno veliko podporo, ne le s stopanjem v partizanske vrste, marveč tudi s pošiljanjem velikih količin hrane, obleke, obutve, in sanitetnega materiala partizanskim enotam. Pomagalo je tudi s sabotažo v zaledju.

V začetku 1943. leta so začele partizanske sile napadati sovražna utrjena mesta. Manjše skupine partizanov so vpadale v sovražne postojanke in uničevale bunkerje. Nekatere čete so prodrle preko reke Idrijce v Beneško Slovenijo in se borile na Stolu, Drohli in Miji.

Z odlokom glavnega štaba Slovenije z dne 23. februarja 1943. je bila formirana v Julijski krajini Primorska operativna cona, katere komandant Mirko Bračič po rojstvu Tržačan, se je često proslavil v bojih in postal narodni heroj. V sestav te cone sta prišla Južni in Severni Primorski odred. Kmalu potem sta bili osnovani peta in šesta brigada, ki sta začeli uspešno napadati večje sovražne postojanke. Novo oblikovane brigade so dobile nalogo, da prekoračijo Sočo in da pomagajo prebivalstvu v Furlaniji v borbi. Po težkih bojih na Kolovratu, kjer je bila ena od največjih bitk v teku upora v Julijski krajini, so brigade uspešno opravljale poverjene jim naloge. Prebivalstvo Furlanije in severne Italije je dobilo tako neposredno pomoč in podporo v svoji borbi proti fašizmu.

Proti Badoglju

Istočasno so se v Istri ustanovili novi bataljoni, ki so se za časa kapitulacije Italije razvili v brigado.

Po padcu Mussolinijeve je Badoglijeva vlada nadaljevala borbo in povečala teror nad civilnim prebivalstvom, toda narod Julijske krajine je kljub temu ustanavljal nove brigade in odrede. Ob podpori vsega prebivalstva so naše enote razoroževale italijansko vojsko v posadkah po Julijski krajini z izjemo posadk, v katerih so se že nahajale nemške enote: (Trst, Gorica, Reka, Pula). Tedaj je bilo v Julijski krajini razoroženih okoli 70.000 italijanskih vojakov, v naše roke je padel velik vojni plen, orožje in municija. V prvem zaletu je bila osvobojena vsa Julijska krajina, razen mest Trsta, Reke, Pule in Gorice. Čeprav so se v večjih mestih nahajale močne nemške sile, se je ljudstvo povsod posebno pa v Trstu in Puli dvigalo v borbo za svoje pravice. Iz teh mest je odšlo tedaj okoli 10.000 borcev v Narodno osvobodilno vojsko, mer njimi je bilo tudi 3.000 Italijanov. Na vsem osvobojenem ozemlju je bila vzpostavljena narodna oblast.

Proti nacitašistom

Septembra 1943. so poizkušali Nemci z močnimi silami in z odločnim udarom uničiti Narodno osvobodilni pokret v Julijski krajini. V napadu je sodeloval poleg ostalih fašističnih enot tudi SS tankovski korpus. Naše enote so pretrpeli v tem ofenzive velike izgube, toda uspelo jim je obdržati glavnino svojih sil. Takoj za tem so naše brigade prešle v protinapad in v kratkem času jim je uspelo že enkrat osvobojenemu ozemlju drugič vrniti svobodo. To osvobojeno ozemlje je bilo obdržano z neznatnimi spremembami in z malimi prekinitvami do konca vojne, čeprav so Nemci na ozemlju Julijske krajine razpolagali z dovolj velikimi močmi. Koncem 1944. so bile na ozemlju Julijske krajine štiri nemške divizije, več samostojnih polkov in bataljonov s 55.000 vojaki in s še 20.000 italijanskih vojakov.

Junija 1944. je promet na železnicah v Julijski krajini zaradi uspešnih partizanskih akcij izgledal takole: progo Ljubljano-Trst so mogli Nemci izkoriščati le 12,43% skupnega transporta, ki bi tod sicer normalno mogel iti, progo Trst-Sv. Peter-Reka samo 9,96%, progo Trst-Pula 18,92%, a proga Trst-Gorica-Jesenice je bila popolnoma uničena. V teku meseca junija 1944 so naše enote izvršile na progi Ljubljana-Trst 30 akcij in uničile 19 vlakov, medtem ko je bila proga Trst-Gorica-Jesenice uničena 31 krat. Januarja 1945 je promet na železniških progah v Julijski krajini skoro popolnoma prenehal. Na progi Trst-Ljubljana je padel na 1,36%, Trst-Pula na 5,75%, Gorica-Jesenice na 1%, Št. Peter Reka na 19,07%.

Vloga Trsta

V teku vse vojne so naše enote v Julijski krajini izvršile 960 porušenj prog, uničile 125 vlakov, porušile 88 večjih in manjših mostov, 540 električnih dajnovodov, 9 postaj in izvedle 2.570 drugih napadov na proge in prometne objekte. Tudi na cestah so bile izvedene večje akcije. Koncem 1943. so bile ceste v takem stanju, da so bile sploh neuporabne za promet. Vsa ta dejanja so predstavljala direktno pomoč zavezniškim enotam, ki so se borile v Italiji.

Posebno mesto v borbi narodov Julijske krajine zavzema Trst in to predvsem zato, ker so nemški in italijanski fašisti imeli tukaj zelo močne postojanke hoteč zadušiti vsak pojav protifašističnega razpoloženja meščanov in ostalega prebivalstva Julijske krajine. Trst je igral zelo važno vlogo v osvobodilni borbi in ta vloga Trsta je postajala vse večja, čim bolj se je vojna bližala koncu. Prebivalci Trsta so zelo veliko doprinesli k končni zmagi nad nemškimi in italijanskimi edinicami v mestu. Za ta obračun so se dobro organizirali in pripravili. Vodstvo narodno-osvobodilnega gibanja v Trstu pe razdelilo mesto na štiri sektorje in organiziralo edinice, ki so napadale fašiste in se pripravljale za poslednji udarec. Število edinic v raznih sektorjih je bilo dne 7. aprila 1945 sledeče: I sektor je imel dva bataljona po 200 ljudi in samostojno četo 45 ljudi; II. sektor 4 bataljone po 150 ljudi in dva bataljona po 200 ljudi; III. sektor 3 bataljone po 200 ljudi in en bataljon 250 ljudi; IV. sektor 4 bataljone po 150 ljudi. Vsak sektor je imel svoje komandno mesto in točno odrejene naloge tako za akcije med vojno kot za operacije med osvoboditvijo mesta. Poleg tega je imela komanda mesta na razpolago še 5.000 borcev. Ko so edinice IV. Jugoslovanske armade prodrle preko Snežnika, Ilirske Bistrice in Št. Petra, so ti bataljoni l mestu stopili v akcijo in tako zelo veliko doprinesli v borbi za dokončno osvoboditev svojega mesta.

Ogromne sovražne izgube

Skupni podatki o tem, koliko so borci Julijske krajine doprinesli k porazu sovražnika, prikazuje moč narodno osvobodilne borbe v tem kraju in voljo narodnih množic, da z orožjem v roki kljub vsem žrtvam izvojuje svoje pravice. Od 1941-1945. leta je bilo v Julijski krajini 727 četnih akcij, 752 bataljonskih, 97 brigadnih in divizijskih akcij, 114 napadov na postojanke in 4.292 napadov na komunikacije in transporte. Tu niso vključeni brezštevilni spopadi patrod, kateri so se dogajali vsak dan in v katerih je imel sovražnik velike izgube.

V tem času je sovražnik prearpel sledeče izgube v ljudeh in ranjenih, 22.539 zajetih; zaplenjeno ali unieno: 92 topov, 245 minometov, 3.074 mitraljezov, 66.453 pušk, 27 tankov, 308 tovornih avtomobilov, 412 motornih vozil, 124 letal. Med zajetimi niso vračunani desettisoči Italijanov, ki so bili zajeti za časa kapitulacije fašistične Italije.

Ob koncu leta 1944 se je nahajalo v vrstah narodno osvobodilne borbe v Julijski krajini 30.000 borcev in oficirjev a 15.000 borcev in oficirjev iz Julijske krajine se je borilo v vrstah prekomorskih brigad Jugoslovanske armade. V teku narodno osvobodilne borbe se je nahajalo v edinicah narodno osvobodilne vojske v Julijski krajini 72.000 borcev in oficirjev, med katerimi je bilo mnogo mladincev izpod 17. leta in žena.

Številne akcije edinic, ki so bile sestavljene iz Hrvatov, Slovencev in Italijanov Julijske krajine, uspehi, ki so bili doseženi v borbi proti sovražniku, in žrtve, ki jih je prebivalstvo dalo v teku narodno osvobodilne borbe, dokazujejo, da je ljudstvo Trsta, Slovenskega Primorja in Beneške Slovenije s krvjo potrdilo svojo željo, da živi v Titovi Jugoslaviji in da je dalo od sebe za zmago protifašističnih sil sveta nad fašizmom. To je zadosten dokaz zrelosti ljudstva, da samo odloči o svoji usodi in, da ima pravico, da se priključi k svoji domovini, demokratični federativni Jugoslaviji.

Pomoč združenim narodom

Borba ljudstva Julijske krajine predstavlja pomemben doprinos k zmagi Združenih narodov nad fašizmom. Slovenci, Hrvatje in Italijani so niso plašili žrtev in trpljenja, storili so mnogo za zmago zavezniškega orožja. Sledeči podatki naj to potrdijo:

V Julijski krajini je v letu 1943 zelo narastel pomen železniških zvez, ker so zavezniki zavzeli najprej Sicilijo a nato južno Italijo. Nemci so pošiljali preko Julijske krajine pomoč v moštvu in orožju četam na italijanski fronti. Med tem pa so naše enote neprestano napadale prometne zveze na tem ozemlju. Noč in dan so izvajali akcije, podirali mostove in proge in zadajali sovražniku težke izgube v moštvu in vojnem materijalu.

(Nadaljevanje s prve strani)

Dokaz prelite krvi

Član MOS za Trst De Stradi Aessandro, Italijan iz Trsta, je med drugim dejal, da bodo Italijani v Julijski krajini s priključitvijo k Jugoslaviji v pomoč italijanskim naprednim silam v borbi proti reakciji. Mi moramo postati vez med Italijo in Jugoslavijo.

Tov. Solieri Ermano, član Pokrajinskega odbora KPJK, je prikazal, kako se v Trstu, kjer nima ljudstvo v rokah oblasti in sodišč, čistka skoraj sploh ne vrši. To pa zaradi tega, ker so fašisti na položajih, kjer bi morali biti antifašisti. Da bomo izvedli popolno čistko, mora imeti ljudstvo oblast v svojih rokah. Da pa bo imelo ljudstvo oblast, morata biti Julijska krajina in Trst priključena k Jugoslaviji. To hoče večina prebivalstva Julijske krajine.

V imenu mladine je govoril član GAT-a za Trst, Italijan iz Milj, tov. Gasperini Francesco, ki je poudaril, da hoče mladina priključitev k Jugoslaviji, ker ji bodo le tam zajamčeni njeni interesi.

Komandant vipavskega vojnega področja podpolkovnik Rusjan Franc, Slovenec s Proseka, je poudaril, da je po vsej Julijski krajini prelita kri dokaz, da je ta dežela naša.

Duhovščina za Jugoslavijo

Članica AFZ za okraj Koper tov. Zlatič Dina, je dejala, da je poleg vseh razlogov, katere so prikazali že predgovorniki, še en razlog, zaradi katerega so žene za priključitev k Jugoslaviji. In ta je, da se priključi Julijska krajina k državi, kjer je oblast v ljudskih rokah. Samo tako bo prišla do izraza njena enakopravnost.

Tovariš Sestan Giorgio, Italijan iz Pazina, je govoril v imenu duhovnika Boža Milanovića ter dejal, da je 40 duhovnikov iz Istre podpisalo resolucijo za priključitev k DF Jugoslaviji, ker se zavedajo, da jim je tam zagotovljena svoboda cerkve in vere.

Član PNOO-ja za Slovensko Primorje Julij Beltram, Slovenec iz Vogrskega, je pripomnil, da so tudi duhovniki iz Goriške s 33 podpisi podpisali resolucijo za priključitev Julijske krajine k DF Jugoslaviji.

Tov. Laurenti Evgenio, tajnik Izvršnega odbora SIAU, je poudarital, da slovenski življ sega v samo mesto Trst. Vsekoli Trsta in to že v Rojanu, Barkovljah, Sv. Ivanu in Sv. Jakobu žive po večini Slovenci. Torej zahtevamo, da se Julijska krajina in Trst pridružita k Jugoslaviji, kateri pripadata etnološko in gospodarsko.

Govorili so nadalje tov. Marina, dr. Tončič, tov. Casarsa, tov. Ladovec Vekoslav, tov. Gasperini Leopold, dr. Ferfolja, tov. Gurjan Antonio ter tov. Dolesi. Vsi so prikazali nujno in pravično rešitev problema Julijske krajine in Trsta, tako, da se pridruži ta DF Jugoslaviji, ker samo tako bo problem Julijske krajine rešen na pravi demokratični način in bo postalo to sporno ozemlje vez bratstva med jugoslovanskim in italijanskim narodom, dežela dela, miru in blagostanja.

Seja se je zaključila s manifestacijo za novo Demokratično federativno Jugoslavijo.

Otvoritev Ljudskega doma v Kopru

Od poldneva naprej so v nedeljo prihajali v Koper ljudje iz bližnjih vasi in tudi iz oddaljenejših krajev. Z barkami so se pripeljali iz Trsta, Tržiča, Milj in Pirana. V pristanišču je bilo danes v zgodnjih popoldanskih urah vse živo. Mladinke z rdečimi rutami okog vratu so se sprehajale med prihajajočimi gosti, jih pozdravljale in jim pripenjale spominski dar. Nedeljski dan je bil za Koper velik praznik. Povsod so bili postavljeni slavoloki, hiše so bile vse okinčane z zastavami, v velikí meri italijanskimi z rdečo zvezdo, tako da ti je že pogled na mesto samo dal občutek svečanosti. Koper je proslavljal otvoritev Ljudskega doma.

Kmalu po tretji uri popoldne se je od pristanišča proti mestu razširil bo morju sprevod. Na čelu je stopala koprska godba ter igrala borbene in delavske pesmi. Za godbo pa se je vila dolga vrsta ljudi. Sprevod se je pomikal ob morju okrog mesta, nato je zavil v notranjost, se ustavil pred obnovljenim ljudskim domom in nato zavil na glavni trg, kjer je bila glavna svečanost. Pevski zbor iz Tržiča in zbor «Tomasi» iz Trsta sta za uvod zapela vsak po eno pesem, nakar je svečanost otvoril okrajni tajnik tov. Oskar, ki je v svojem govoru obrazložil pomen Ljudskega doma za bodoči razvoj koprskega ljudstva.

Za njim so se vrstili številni govorniki, ki so sporočali ob tej slovesni priliki koprčanom pozdrave delovnega ljudstva iz vseh krajev. Domači govorniki so govorili o zgodovini Ljudskega doma, katerega danes otvarjajo. Ta Ljudski dom je stal že pred fašizmom in je bil že takrat zbirališče in zatočišče delovnega ljudstva. Fašisti pa so v dobi svojega vladanja potisnili ljudstvo ven in nastanili v nekdanjem Ljudskem domu fašističnega mogotca. Sedaj pa so delavci sami svoj dom obnovili. Drugi govorniki pa so govorili o današnjem političnem stanju, govorili so o londonski konferenci, o nedavni stavki delovnega ljudstva v coni A, o izjavi g. polkovnika Bowmana glede industrije v Italiji, in Trstu in so razlagali to za vse prebivalstvo Julijske krajine važno vprašanje. Tovariš Busani Pietro iz Kopra je dejal: «Mi hočemo resnično demokratično državo, potem pa nas ne briga ali se imenuje Italija ali Jugoslavija». Tovariš Mario Abram pa je dejal: «Mi hočemo k Jugoslaviji, da bomo lahko jutri milijonom italijanskega delovnega ljudstva pomagali».

Vsi govorniki so si bili edini v tem, da edino Jugoslavija lahko zajamči delovnemu ljudstvu Julijske krajine pogoje za mirno in človeka vredno življenje. Ljudje so govornike z zanimanjem poslušali, spremljali njihove govore z medklici «Hočemo k Jugoslaviji», «Živela naša narodna oblast», «Živel Tito», «Živel Stalin», «Živel Togliatti», itd.

Po končanih govorih, so pevski zbori zapeli vsak po nekaj pesmi. Nato okrajni tajnik je tov. Oskar, zaključil slovesnost in povabil goste, naj si ogledajo novootvorjeni Ljudski dom.

V Ljudskem domu se je kar gnetlo ljudi, vsak je hotel videti, kaj so naredile pridne roke koprskih delavcev in mladine. Po končanem vsakodnevnem delu so delali pozno v noč še v Ljudskem domu. Sami so ga preslikali, sami so naredili v nekaterih sobah pod, sami so naredili pohištvo, sploh vse, kar vidiš, je delo njihovih rok. Na dvorišču so napravili razstavo slik, ki spominjajo na fašistična grozodejstva po Julijski Krajini, Sloveniji in drugih delih Jugoslavije. Mladina je za sobe, kjer bo sedež mladinske organizacije, sama naredila pisalne mize. Poleg slik Tita, Stalina in Togliattija ima mladina v svojih prostorih tudi kip Danteja in sliko Garibaldija. Prekrasna je sejna dvorana in poleg nje knjižnica in čitalnica. Vse poslopje je skrbno očiščeno in opremljeno, tako da bodo v njem delovni ljudje po svojem vsakodnevnem delu v resnici lahko našli zdravo razvedrilo. V Ljudskem domu bodo imele svoj sedež tudi vse antifašistične organizacije.

PROGLAS
tržaške protifašistične mladine

Tržaška mladina!

V teh dneh se odloča usoda našega mesta. Ta odločitev nam bo prinesla boljšo bodočnost, ali pa nam bo še poslabšala naše dosedanje stanje.

Kaj smo dosegli po petih mesecih osvoboditve?

Namesto dela, kruha, blagostanja — zastoj naše industrije, vedno večje število brezposelnih, nadaljevanje revščine in lakote.

Namesto hitre in pravilne obnove — zastoj industrije.

Namesto zadostne in svobodne prosvete za vse — šole, ki so privilegij nekaterih.

V Trstu, kakor Italiji je v teku težka gospodarska kriza, ki se širi na vsa polja.

Smo se li zato borili in trpeli? So morda zato padli naši najboljši v partizanski borbi, po ulicah mesta in koncentracijskih taboriščih?

Zgrabili smo za orožje proti Nemcem, s pogledom v življenje, kjer bi bili neznani lakota, revščina, zatiranje in vojna. Te pravice pa se ne morejo uresničiti, če ostane donošnji položaj.

Tržaška mladina!

Naša usoda se odločuje in tudi mi imamo pravico, da izrazimo našo voljo, zakaj sedaj gre za bodoče življenje nas vseh.

Da bi nam bilo zagotovljeno boljše življenje, za katero smo se borili, hočemo, da Trst kot sedma federalna republika pripada demokratični federativni Jugoslaviji, državi, ki ne pozna brezposelnosti in ki je med prvimi v Evropi, kar se tiče obnove, ena izmed zmagovitih držav, ki lahko razvije svojo industrijo, demokratična država, kjer ima mladina stara 18 let pravico do glasovanja, kjer mladina sodeluje v vladi.

V taki državi, bomo mi italijanska in slovenska mladina, obdržali vsak svojo narodnost, bomo obdržali in razvili svojo kulturo in svoje tradicije, bomo živeli v slogi in v duhu bratstva proti fašizmu.

Hočemo torej, da svet izve o naši volji, da hočemo postati državljani sedme republike federativne demokratične Jugoslavije.

Tržaška protifašistična mladina

Slovesen pogreb garibaldinca

Predvčerajšnjim zjutraj ob 9.30, je bil pogreb partizana garibaldinca Spartaca Stolficha, I. Kraškega bataljona, ki je junaško padel v borbi proti fašistom.

Zalni sprevod se je začel pri mrtvašnici glavne bolnice v ulici Pietà. Poleg sorodnikov in prijateljev se je pogreba udeležilo tudi veliko število tržaškega ljudstva in partizanov v uniformi. Zalni sprevod sta spremljala častna partizanska četa in godba kulturnega krožka «Rinaldi». Partizani in mladinke so nosili cvetice in vence, darovane od civilnih oblasti, Zveze Partizanov Julijske krajine, Komunistične Partije Julijske krajine itd. Na trgih Goldoni, Impero in Garibaldi je veliko število ljudstva počastilo padlega junaka.

Na trgu Sv. Jakoba je imel pozdravni govor predsednik Zveze Partizanov Julijske krajine, nakar je godba zaigrala žalno koračnico «Zrtvam». Po enominutnem molku, je žalni sprevod šel dalje proti pokopališču.

Predavanje v Rojanu

Jutri ob 20. uri bo tov. Gombač Bruno predaval v prosvetnem društvu Rojan (bivši Rikreatorij), via Solitro 10. o atomski bombi.

Prehrana

Mleko v prahu. V sredo 3. t. m. se bo delilo mleko v prahu za ljudi nad 65. leti, ki imajo življenjske nakaznice Tržaške občine. Obrok je pol litra na osebo na odrezek štev. 35 življenjske nakaznice september-oktober za navadne odjemalce, ter na odrezek štev. 41 za delavce stare nad 65 let. Cena mleku je po 40 lir liter.

Delitev riža na deželi. V četrtek 4. t. m. se bo začela izredna delitev riža v vseh občinah pokrajine na odrezek za II. teden meseca septembra. Določeno je 500 gr za osebo. Cena je po 60 lir za kg.

Poziv bolnikom. Bolniki, ki imajo pravico do dodatka lahko dobijo sladkor in riž po navadnih cenah, konzervirane ribe, surovo maslo in testenine.

Navodila. Občinstvo naprošamo, da v smislu izjav, ki so bile objavljene 20. avgusta in 10. septembra, kakor tudi raznih navodil, ki jih je izdala Zavezniška vojaška uprava, dvigne v določenem roku nakazane življenjske potrebščine. V nasprotnem slučaju bodo zamudniki izgubili pravico, da dvignejo blago.

Ustanovitev enoletne nižje ekonomske srednje šole

Čl. 1. V Tolminu se ustanovi enoletna nižja ekonomska srednja šola.

Čl. 2. Za sprejem v to šolo se zahteva dovršena štirirazredna nižja srednja šola. Izjemoma se za šolsko leto 1945-46 sprejemajo tudi dijaki z dovršeno trirazredno nižjo srednjo šolo ali meščansko šolo (avviamento).

Čl. 3. Učni načrt določi prosvetni odsek Poverjeništva PNOO.

Čl. 4. Vpisovanje se bo vršilo dne 4. do 7. oktobra 1945.

Čl. 5. Redni pouk se začne dne 22. oktobra 1945.

Čl. 6. Ta uredba stopi v veljavo z dnem objave.

Ajdovščina, dne 1. oktobra 1945.

Dobra srca

Ob priliki proslave 10 letnice poroke tovarišev Milene Čok in Viktorja Širca, je darovalo veselo družinsko omizje v Lonjerju za dijake Lir 2560.

Londonska posvetovanja
Skupna kontrola nad Japonsko. Zavezniški strokovnjaki v Trstu

London, 1. VZN. — Drugo nedeljsko sejo Sveta zunanjih ministrov so zaključili danes ob eni ponoči. Sporočajo, da se bo svet nocoj znova sestal.

Britansko zunanje ministrstvo je objavilo, da so sejo Sveta zunanjih ministrov, ki bi se morala vršiti ob 18. uri, preložili za poznejšo uro današnjega večera. To bo druga nočna seja v dveh zaporednih dneh.

Zunanji minister Združenih držav James Byrnes je izjavil, da so se Združene države, Velika Britanija, Rusija in Kitajska dogovorile, da ustanovijo komisijo, ki bo odločila politiko, ki naj jo izvajajo na Japonskem. Byrnes je dodal, da bo v kratkem sestanek te komisije v Washingtonu, medtem ko bodo naslednji sestanki v Tokiju ali v Washingtonu. Komisija bo morala proučiti potrebo ustanovitve nadzorstvenega sveta za Japonsko in v pozitivnem primeru odločiti, kakšna oblast naj se mu podeli.

Francija, Filipini, Avstralija, Nova Zelandija, Kanada in Holandska — morda tudi Indija — bodo povabljene, da sodelujejo v tej komisiji. Za povabila Indije pričakujejo odobritev Sovjetske zveze in Kitajske.

«Daily Herald» objavlja vest, da bodo namestniki zunanjih ministrov v mesecu oktobru obiskali Trst. Spremljali jih bodo zavezniški strokovnjaki, ki imajo nalogo proučiti določitev nove jugoslovansko-italijanske meje.

Angleški in sovjetski komentarji

London, 1. Reuter. — Londonski laburistični list Reynold News piše: «Ne strinjamo se s pesimizmom nekaterih komentatorjev, ki ne morejo ugotoviti — morda zato, ker jim srce tako želi ničesar drugega kot globoko neslogo med zavezniki. Zdi se, da uporabljajo vsa sredstva samo zato, da napadajo zaveznika, ki je slučajno socialistična velesila.

Če gospod Molotov napoveduje, da bi Rusija mogla zahtevati upravo nad kako kolonojo v Sredozemskem ali Severnem morju, se ti ljudje zgražajo in protestirajo. Ob istem času pa smatrajo za popolnoma pravične in normalne zahteve ameriških admiralov, če zahtevajo baze okoli azijske Rusije, ki bi naj bile izključno v rokah ameriških oboroženih sil.

Kadar pa hoče Rusija, ki vidi, po kaki poti gre svet, tudi sama vstopiti v to sicer neumno igro, predstavljajo ti komentatorji britanskemu narodu ruske zahteve kot dokaz pohlepnosti in neizmernih ambicij.

List poudarja, da je in da mora ostati britansko-sovjetsko zavezništvo glavni steber vsakega evropskega mirovnega sistema, če hočemo obdržati mir.

Moskva. — Mednarodni komentator Tass-a Lenski piše o zasedanju Sveta zunanjih ministrov v Londonu: Delo Sveta zunanjih ministrov v Londonu se bliža koncu. V dobi dveh in pol tednov dela so se vrstila na dnevnem redu Sveta zelo važna vprašanja. To so bili načrti za mirovno pogodbo z Italijo in vprašanje usode njenih kolonialnih posesti. Dalje je bilo to vprašanje jugoslovansko-italijanskih meja, kakor tudi načrti za mirovne pogodbe s Finsko, Rumunijo in Bolgarijo. Poleg tega je Svet proučil možnost sporazuma o dolgoročnem oskrbovanju Avstrije, zakon o posebnem režimu notranjih evropskih vodnih poti, dalje pospešitev repatriacije sovjetskih državljanov, spomenico francoskega zastopstva o nadoknadenju vojne škode, kakor tudi vprašanje nadzorstva in uprave v Nemčiji. Razumljivo je, da je tako velik obseg vprašanj pred Svetom ministrov za zunanje zadeve izzval živahne komentarje v inozemskem tisku. Inozemski tisk je poln mračnih predvidevanj v zvezi z rezultati ministrskih posvetovanj. Nekateri dopisniki so se celo obrnili na predsednika Združenih držav Amerike Trumana z gotovimi vprašanji v zvezi z zasedanjem Sveta zunanjih ministrov. Odgovarjajoč na ta vprašanja na tiskovni konferenci je predsednik Truman izrazi svoje nezadovoljstvo zaradi izjav, ki so se pojavile v tisku, češ da je zasedanje doživelo neuspeh. Truman je rekel, di bi se dopisniki morali omejiti na objavljanje poročil o delu Sveta. Vsekakor pa ni nihče dvomil o tem, d se bodo pred Svetom zunanjih ministrov pojavila resna in zamotana vprašanja. Angleški časopis «Daily Express» komentira delo Sveta zunanjih ministrov kot poudarja, da se morajo temeli miru, ki se tokrat utrjujejo, ohranili skozi mnoga leta. Časopis piše: «Sedem let smo potrebovali, da smo dobili vojno. Ne bi bilo prav pričakovati, da bo konferenca v nekaj dneh uredila vso zmešnjavo, ki je nastala in trajala šest let. Na konferenci so se obravnavala najvažnejša vprašanja in izražena so bila razna stališča. Vsaka dežela danes ve za mišljenje druge dežele. To je pa tudi bistveni pogoj za nadaljnje uspehe». Vendar pa je praksa sodelovanja velikih sil v letih vojne dokazala, da ne obstajajo nepremostljive težkoče in da bo lahko premagati tudi one, ki nastajajo v povojni ureditvi. Za to obstaja le ena pot, to je pot uresničenja odločitev krimske in berlinske konference treh velesil.

Množične aretacije v Argentiniji

New York 30, Tass — Kot poroča dopisnik New York Herald Tribune iz Buenos Airesa, postajajo represalije v Argentiniji vedno bolj drastične. Radio in tisk sta prepovedana. Aretirani so bili vsi, ki obsojajo politiko mučenja političnih ujetnikov, znanstveniki, trgovci in številne druge osebe, ki so se aktivno udeležile množičnih protivladnih in protifašističnih demonstracij, pomorski častniki, ki so zahtevali svobodne volitve in osebe, ki so zahtevale naj vlada preda oblast Vrhovnemu sodišču. Več sto ljudi je skušalo pobegniti v Montevideo, mnogi pa se skušajo skriti v Argentiniji sami.

Palestinsko vprašanje

Washington, 1. Reuter. — Bela hiša je danes objavila, da je predsednik Truman priporočil britanski vladi, naj dovoli brezdomskim Židom iz Nemčije naselitev v Palestini.

Odgovorni urednik
ŠTER CIRIL

Poizvedbe

Primorske in internirance iz Mathausena. Kdor kaj ve o moji ženi ZAZIGAJEV IRMA, katera je junju tega leta ležala v bloku 7 naj sporoči o njeni usodi proti Bologni, Zažigajev Leonid, trgovec, Irma Ljubljana Miklošičeva ulica 14 ali Čitič Paula, Trst, via Lavatojo 3-III.

† Za svobodo in lepšo bodočnost je žrtvoval svoje mlado življenje kot mučenik dne 12 aprila 1945 v taborišču Langenstein pri Halberstadtu naš nadvse ljubljeni nepozabni soprog in sin

TEODOR KRALJ (CARLI)

Trebče pri Trstu 2. 10. 1945.

Žalujoča žena MARIJA s malim KONRADOM, oče LUDVIK, mati MARIJA, brat LUDVIK, sestre VERONIKA in BRANKA ter ostalo sorodstvo.

MALI OGLASI

NOVA POSILJKA TERANA, sveže znižane, telefon 29433.

POSILJKA GALICE, žvepla na drobno, vina, vermuta, konjaka, žganja na debelo, naprodaj. Skladišče Androna S. Eufemia 2, podaljšek via dell'Università, tel. 29-808.

HARMONIJUM prodam v dobrem stanju. Ulica Rigutti 9 II nad.

DEŽNE PLAŠČE DAMSKE IN MOŠKE blago za obleke in moške suknje dobite na drobno in debelo v krojačnici. Čič Ivan, Trst Cerera 2 II nad. tel. 29101.

ZAKONSKO SOBO, novo svetlih barve prodam, Via Scoglio 5-III desno.

KRZNEN PLAŠ za deklico (Ščiček) skoraj nov za 9000 lir prodam. Via Scoglio 5-III desno.

Industrijsko podjetje

v coni B išče samostojnega knjigovodjo in korespondenta ko veščo slovenskega in italijanskega jezika. Ponudbe na upravo «Primorskega dnevnika» pod «Istra».

Nikolaj Ostrovski 39

Kako se je kalilo jeklo
(Roman)

V vranjem gnezdu pri naši hiši imam skrit revolver. Nerodno je, kar moram oditi, toda Serjožka ga mora vzeti. Ali bi ti lahko to naredila?

Tonja se je dvignila.

— Jaz grem takoj k Suharkovi ženi, z njo bom šla v skladišča. Ti napiši kratko sporočilo in jaz ga bom odnesla Serjožku. Kje pa stanuje? Kaj pa, če bo zaželel, da pride sem, ali naj mu povem, kje se nahajaš?

Pavle je pomislil in odgovoril:

— Naj ga osebno prinese zvečer na vrt!

Tonja se je pozno zvečer vrnila domov. Pavle je trdno spal. Ko se ga je dotaknila z roko, se je prebudil. Takrat se je Tonja veselo nasmejala.

— Artem bo takoj prišel. Ni dolgo, kar je prispel. Na dobro besedo Lizinega očeta ga bodo pustili sem. Lokomotiva pa stoji v skladišču. Jaz mu nisem mogla povedati, da si ti tukaj. Rekla sem mu samo, da mu imam dati nekaj zelo važnega. Poglej saj je že tu!

Tonja je stekla k vratom. Artem, ki ni mogel verjeti svojim očem, je obstal kot okamenel med vrati. Tonja je zaprla za njim vrata, da ne bi slisal bolni oče, ki je bil v delovni sobi.

Ko so Artemove roke dvignile Pavla v naročje, so Pavletu kosti kar zakopale.

Bratec! Pavka!

* * *

Odločeno je bilo... Pavle potuje zjutraj. Artem ga bo spravil pri Bruržaku na lokomotivo, ki gre v Kazatin.

Artem, običajno surov, je izgubil ravnotežje in se je izmučil radi brata, ne vedoč ničesar o njegovi usodi. Sedaj je bil brezmejno srečen.

— To pomeni, da boš moral biti ob petih zjutraj pri lesnem skladišču. Drva bodo natovorili na lokomotivo, potem se boš ti vzpel. Želel bi, da se s teboj porazgovorim. Čas je že, da se vrnem. Jutri te bom spremil. Med nami formirajo železniški bataljoni. Kot pri Nemcih, hodimo pod stražo.

Artem se poslovi in odide.

Hitro se je spustil mrak. Serjoža bi moral priti k ograji. Pričakujoč ga, je Korčagin stopal po mračni sobi iz kota v kot. Tonja je bila z materjo pri Tumanovu.

S Serjožem se je srečal v mraku in čvrsto sta stisnila drug drugemu roko. Z njim je prišla tudi Valja. Govorili so tiho.

— Nisem prinesel revolverja. Dvorišče je polno petljurovcev. Stoje vozovi in kurijo ogenj. Nikakor nisem mogel, da se vzpnem na drva. To je res nesreča, se je opravičeval Serjoža.

— Naj ga vrag nosi, — ga je miril Pavle. — Morda je tako še bolje. Na potu ga lahko izsledijo in izgubim glavo. Ti ga v vsakem slučaju vzami.

Valja se mu je približala.

— Kdaj greš?

— Jutri, Valja, ko se bo jelo daniti.

— Ja, kako ni se izjelkel, govori!

Pavle je šepetaje in kratko govoril o svojem trpljenju.

Prisrčno sta se ločila. Serjoža se ni šalil, bil je razburjen.

— Srečno pot, Pavle, ne pozabi na nas, je le s težavo izustila Valja.

Odšla sta in se kmalu izgubila v mraku.

V hiši je tišina. Samo ura bije jasno, neutrudno. Niti enemu od njih dvoje ni bilo pa mislih da zaspi, ker se bosta morala čeč šest ur ločiti in nemara drug drugega ne bosta nikdar več videla. Mar je mogoče v tako kratkem roku povedati milijon misli in besed, ki jih vsakdo od njih dveh nosi v sebi.

Mladost, lepa mladost se komaj sluti po hitrem utripanju srca, ko je strast še nerazumljiva, ko se roka plaho odmika in odvaja stran, dotaknivši se sl